

Література

1. *Гаррет Б.* Стратегические альянсы / Б. Гаррет, П. Дюссож; пер. с англ. — М.: ИНФРА — М, 2002. — XX. — 332 с. — (Серия «Менеджмент для лидера»).
2. *Дерябина М.* Организационные формы процесса управления знаниями / М. Дерябина // Проблемы теории и практики управления. — 2008. — № 7. — С. 100–116.
3. *Динз Г.* К победе через слияния: Как обратить отраслевую консолидацию себе на пользу / Грейм Динз, Фриц Крюгер, Стефан Зайзель; Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 252 с.
4. *Карделл С.* Стратегическое сотрудничество: Креативный бизнес-курс / Стивен Карделл. — Пер. с англ. К. Ткаченко. — М.: ФАИР — ПРЕСС, 2005. — 256 с. — (Британская ассоциация консультантов в области управленческого консультирования).
5. *Уоллес Р. Л.* Стратегические альянсы в бизнесе. Технологии построения долгосрочных партнерских отношений и создания совместных предприятий / Роберт Л. Уоллес; пер. с англ. — М.: Добрая книга, 2005. — 288 с.

Статтю подано до редакції 27.01.10 р.

УДК 658.589(477)

М. А. Михайлюк, доцент,
кафедра політичної економії
обліково-економічних факультетів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІННОВАЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядається проблема підвищення конкурентності вітчизняних підприємств за рахунок використання інноваційних переваг їхнього розвитку, проведення державою політики сприйняття та використання інновацій підприємством як чинника сталості його відтворення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційний процес, конкурентність підприємства, науково-технологічний розвиток, інноваційна політика держави.

В статье рассматривается проблема повышения конкурентности отечественных предприятий за счет использования инновационных преимуществ их развития, введение государством политики восприятия и использования инноваций предприятием как фактора стабильности его воспроизводства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационный процесс, конкурентность предприятий, научно-технологическое развитие, инновационная политика государства.

In the article the problem of increase of competition of domestic enterprises is examined due to the use of innovative advantages of their development, leadthrough of policy of perception and use of innovations the state, by an enterprise as a factor of constancy of his recreation.

KEYWORDS: innovative process, competition of enterprise, scientifically technological development, innovative policy of the state.

Постановка проблеми. Сучасні ринкові відносини, до яких прагне залучитися переважна кількість вітчизняних підприємств, все в більшій мірі концентрують увагу на конкурентних перевагах, до яких прямують ринково розвинуті країни, формуючи підприємницькі структури. Ці конкурентні переваги зводяться до усвідомлення та реального втілення відповідної поведінки підприємств, що характеризується прагненням до постійного вдосконалення процесу поєднання факторів виробництва та управлінських рішень за допомогою зміни своєї свідомості, переорієнтації власної мотивації, спрямованості інтересів, ціннісних орієнтацій відмінних від колишніх. Такими перевагами є, беззаперечно, інноваційні підходи, чинники, програми, моделі розвитку підприємств. При цьому відбувається формування не лише нового типу підприємств, що мають практично невичерпний ресурс конкурентних переваг для перспективного постіндустріального ринку, а й відповідної особистості підприємця, що має адекватний інноваційний світогляд. У ході реалізації конкурентних переваг інноваційного типу відбувається перебудова свідомості і сприйняття нового підприємницького середовища в економіці всієї країни через його все зростаючий вплив, що формує принципово нову

філософію підприємництва, основу на новітній інформації про підприємницький світ, де форми і методи його самовдосконалення на пряму залежать від використання інноваційних переваг розвитку.

Актуальність дослідження. З огляду на актуальність дослідження конкурентних переваг вітчизняних підприємств в умовах відкритості ринку нами ставилося за мету статті дослідити вплив саме інноваційних складових вдосконалення підприємницького середовища та набуття підприємницькими структурами у процесі просування їхньої продукції інноваційного змісту відтворення своєї діяльності, формування відповідних переваг на ринку інноваційних підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Хоча питання інноваційного підприємства і досліджувалося провідними науковцями як вітчизняного, так і закордонного простору, слід зазначити, що вдосконалення інноваційного змісту підприємницької діяльності завжди вимагає творчого ставлення у контексті з'ясування нових важелів та механізмів впливу на формування конкурентних переваг суб'єктів ринкового середовища.

Інновації — головна передумова ринкової конкурентоспроможності підприємств в умовах економічної глобалізації. З іншого боку, підприємства є основними рушійними силами економічного розвитку національних економік. Тому у західній економічній літературі багато досліджень присвячується особливостям національних інноваційних підприємств й інноваційних стратегій підприємницьких структур залежно від інституціонального устрою та похідних від нього економічних відносин у підприємницькому середовищі. В роботах К. Павіта, А. Телекота та П. Раміреса [1; 2] увага приділяється впливу фінансових джерел інновацій, що тісно пов'язані з інституційними характеристиками національних інноваційних підприємств. Між інституційною та фінансовою складовою розвитку інноваційних підприємств існує системний зв'язок завдяки якому інновації розглядаються як результат кумулятивних зусиль підприємств щодо мобілізації фінансового капіталу у рівень кваліфікації робочої сили, що втілює інтелектуальний капітал, тобто сукупності інституційної організації та фінансового забезпечення інноваційних підприємств. У ринково розвинутих країнах під інноваційним підприємством розуміють підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, у якого більше 70 % обсягу його продукції (у грошо-

вому вираженні) за звітний податковий період є інноваційними продуктами чи інноваційною продукцією.

Іншим аспектом зв'язку підприємницьких структур та інноваційних процесів на думку західних дослідників М. Гладера [3], Т. Клете та З. Грілішеса [4], А. Філіппе, Н. Блума, Р. Блундела, Р. Гріфіта, П. Ховіта [5], Ф. Малрба, Л. Орсеніго [6] є можливість устанавлювати тимчасову монопольну ціну інноватора продукції для формування прибутку за умов зростаючих виробничих витрат у період впровадження інновацій. Цей аспект дослідження також пов'язують із співвідношенням у національній економіці між великими та малими підприємствами у їхній здатності адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури із залученням інновацій.

Вітчизняні дослідники Ю. Бажал [7], Л. Федулова [8], А. Адаманова [9] та ін., як правило, аналізують діяльність підприємств різних форм власності щодо їхніх ринкових переваг у генеруванні та впровадженні інновацій, обґрунтовують доцільність функціональних форм діяльності інноваційних підприємств у вигляді інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, технополісів, технопарків тощо.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Погоджуючись із більшістю думок як вітчизняних, так і іноземних дослідників стосовно сучасних проявів та впливів інновацій на підприємницькому рівні, нами у статті робиться акцент на інноваційний продукт як результат діяльності конкурентного підприємства, що відповідає таким вимогам: є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності, розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень розвитку як підприємства, так і споживача і він є більш конкурентоздатним, тобто має істотно вищі техніко-економічні показники. Звичайно, рішення про кваліфікацію продукту як інноваційного приймається за результатами експертизи, та все ж і поза нею інноваційна діяльність підприємства, що постійно і творчо спрямовує свої зусилля на досягнення конкурентних переваг, призводить до створення продукту (чи надання послуги), що потенційно має не репродуктивний зміст, а отже розширює асортимент та зміст ринкової пропозиції.

Новизна. В статті пропонується розглядати та оцінювати інноваційну діяльність підприємства через так звану бінарну природу створюваного ним продукту (послуги), що, з одного боку, має конкурентний зміст, тобто напружений пов'язаний з певними

показниками і реально втіленими в товарі перевагами над іншим товаром-аналогом, а, з іншого, — підвищує науково-технологічний рівень підприємства, зумовлюючи інноваційні переваги соціально-інституціонального характеру, що і надалі змушують його до самовдосконалення. Ці переваги ми відносимо до структурно-інноваційних, тобто таких, що мають вплив на подальшу долю формування та розвитку підприємства з огляду інноваційності його функціонування.

Методологічне значення полягає у змістовній прив'язці рівня конкурентності підприємства з досягненням ним рівня інноваційного становлення, реалізації на практиці такої філософії діяльності, що унеможливує відмову від інноваційного стандарту розвитку, робить його безальтернативним у конкурентній боротьбі за споживача.

Викладення основного матеріалу. Вітчизняні підприємства є збитковими чи відносно нерентабельними у порівнянні зі світовими аналогічними підприємствами. При цьому тенденція збитковості національного виробництва не була подолана навіть після виходу із затяжної кризи (початок 2000 р.), а темпи нагромадження боргів підприємствами залишалися досить високими. Таким чином, основа підприємницького розвитку — прибуток мав тенденцію до скорочення, а ціна товарів вітчизняного виробництва не містить і по сьогоднішній день інноваційної складової, що унеможливує підприємствам здійснення програм конкурентного розвитку. Практично все ще не приділяється уваги аналізу неефективності національного виробництва та недостатньої мотивації розширеного відтворення, де якісні показники діяльності підприємств свідчили б про переваги обраної ними стратегії чи тактики розвитку. Застосування принципів та механізмів інноваційного розвитку в умовах збиткового функціонування підприємств є неадекватним з огляду на умови формування економічної політики конкурентних переваг. Тому закономірним є той факт, що у відповідь на вимоги часу уряди США, Японії, Німеччини, Великобританії та Франції — країн, що входять до технологічного ядра світової спільноти, розпочали дієві заходи щодо створення та утримання конкурентних переваг. Передусім це відбувалось за рахунок складових макроекономічної політики, завдяки яким вдається підтримувати конкурентоспроможність, по-перше, національної економіки в цілому, а по-друге, — в окремих секторах економіки шляхом прямої чи опосередкованої підтримки товаро-

виробників з метою збереження або відтворення їхніх конкурентних переваг [10, с. 867].

Враховуючи ж природний, науковий та підприємницький потенціал України, детермінанти її конкурентних переваг — чинники виробництва, стан конкурентного середовища, економічної та соціальної інфраструктур, стратегій виробничої діяльності, які недостатньо розвинені, то звідси і виникає низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг з високою доданою вартістю. Тут має бути вдосконалена система підтримки та стимулювання державою суб'єктів підприємницької діяльності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також забезпечене збільшення питомої ваги високотехнологічної продукції. Широко відомі заходи впливу держави на вдосконалення процесу конкурентності вітчизняних товарів мали б охоплювати і розширення ринків збуту для промислових підприємств, і збільшення потреби підприємств у висококваліфікованих кадрах та забезпечення частки високопродуктивних робочих місць на вітчизняних підприємствах, і забезпечення внутрішнього виробництва потужним науковим потенціалом, що має стимулюватися збільшенням фінансування як фундаментальної, так і прикладної науки (включаючи залучення приватного капіталу, грантів тощо), створення на підприємствах сучасних науково-технологічних підрозділів для проведення досліджень та їх подальшої комерціалізації, і послідовний перехід вітчизняних підприємств до прогресивних технологій п'ятого та шостого технологічних укладів. Держава має підтримувати розвиток таких науково-технологічних засад, організацію на базі вітчизняних промислових осередків міжнародних дослідницьких центрів із наданням їм пільг в оподаткуванні, технічну кооперацію та новітні рівні спеціалізації; забезпечення комплексом сучасних інфраструктурних елементів з метою мінімізації витрат та оптимізації прийняття підприємницьких рішень. Важливим є стимулювання впровадження нових інформаційних технологій, що потребує розробки та реалізації загальнодержавної стратегії переоснащення підприємств більшості секторів економіки сучасними інформаційними технологіями; створення сприятливих умов організаційно-правового та нормативно-законодавчого функціонування різних форм науково-технологічного бізнесу. Слід зазначити, що лише цілеспрямоване, послідовне і комплексне застосування перелічених заходів дає можливість посилення конкурентоспроможності національних підприємств і на світових ринках.

Наш аспект дослідження в першу чергу стосується інноваційних переваг, а не загального комплексу заходів державного впливу на підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняних підприємств. І тут важливу роль відіграють ті важелі інноваційного впливу, що безпосередньо впливають на якість, унікальність та перспективність створюваного підприємствами продукту. Забезпечення конкурентоспроможності продукції підприємства можливо досягти, перш за все, реалокацією ресурсів на користь інноваційних підприємств, здійснивши для цього:

— антимонопольне регулювання підприємницького середовища для забезпечення реструктуризації національних підприємствах усіх форм власності. Реструктуризація має здійснюватися з метою збільшення інноваційного прибутку, зменшення витрат, підвищення частки заробітної плати в ціні інноваційного продукту та інших заходів, що досягаються державою інструментами податкової політики;

— впровадження механізмів дієвої інноваційної мотивації зниженням ресурсовитрат на основі прямих і непрямих форм стимулювання з метою підвищення інноваційної складової вітчизняних товарів та послуг;

— удосконалення економічних методів регулювання ринкової кон'юнктури для забезпечення пріоритетності формування та розвитку інноваційних підприємств;

— усунення цінового диспаритету на внутрішньому ринку України та світовими цінами на товари і послуги з метою попередження використання без належного відшкодування вітчизняних ресурсів (праці, сировини, капіталу тощо);

— забезпечення структурної перебудови вітчизняної економіки шляхом стимулювання ефективності інноваційного виробництва та підтримки наукоємних підприємств.

Середовище функціонування сучасних підприємств характеризується зростанням рівня динамічності та невизначеності, за яких значення інноваційних чинників лише зростає, набирає нової якості прояву стосовно прогнозованості та перспективності розвитку. Так, зокрема, подолання кризових явищ у підприємницькій діяльності можливо лише у разі розширеного відтворення інноваційного процесу і впровадження наукових розробок в усі етапи випуску продукції чи надання послуги. На сьогоднішній день багато питань підприємницьких інновацій в Україні залишаються не опрацьованими, носять фрагментарний характер че-

рез відсутність комплексних досліджень переведу підприємств на засади інноваційного розвитку. Держава, змінюючи акценти у забезпеченні подальшого економічного розвитку підприємств, зростанні їхнього потенціалу, повинна досягти масштабного впровадження інновацій, і створити потужну національну інноваційну систему, як чинника високої ефективності і надійної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Досягти цього держава в змозі лише розробивши принципово нову економічну політику формування підприємств конкурентного типу, створивши програму розвитку системи (теоретичної і практичної) інноваційного підприємства.

Процес розвитку конкурентного підприємства нерозривно пов'язаний з адаптацією виробничих структур до умов сучасного ринку. В той же час, адаптація є однією з умов розвитку, так як від вміння пристосовуватись до зміни умов функціонування в конкурентному середовищі залежить подальша перспектива й ефективність підприємницької діяльності. Проте це, як вірно зазначає І. Н. Карпунь [11, с. 66], може бути лише пасивне пристосування, яке полягає тільки у маневруванні кількісними параметрами — виробничими потужностями, обсягами виробництва тощо. Активна економічна адаптація до змін передбачає адекватну відповідь на флуктуації середовища й автоколивання і включає певні продукти, сировинні та організаційно-збутові інновації. При цьому стратегічною метою економічних суб'єктів є програмування ринку майбутнього, цільове формування його сегментів, створення власної зони монопольного впливу, що ґрунтується на технологічній і товарній унікальності, та закріпленні товарними знаками, патентами, ліцензіями, ноу-хау. Саме активна адаптаційно-інноваційна позиція підприємств спонукає до якісних змін середовище їхнього формування, спрямовує їхню діяльність на якісну визначеність і саморозвиток у постійно мінливому економічному світі.

Так як темпи НТП значною мірою змінюються під впливом економічних чинників, то сучасні підходи науковців прогнозують: якщо не буде знайдено формулу постійного прискорення НТП, то будь-які заходи економічного зростання матимуть лише тимчасовий характер і з їхнім неминучим закінченням ми матимемо лише динаміку зростання робочої сили, що суттєво не впливатиме на якість відтворювальних процесів. Тому економічна політика держави, що прагне сталості економічного розвитку,

поліпшення добробуту населення, повинна активно опановувати інноваційні переваги свого розвитку, що формують відповідну модель, тип поведінки конкурентного підприємства і гарантують позитивну динаміку економічного зростання. Таким чином, поняття розвитку асоціюється з прогресом, а його адаптаційна функція об'єктивно перебуває в органічній єдності зі змістом науково-технологічного оновлення виробництва, і в концентрованій формі відображає найважливіші й тісні ознаки, властивості та призначення інновацій [12, с. 121].

Практика має широкий арсенал заходів заохочень підприємницького попиту до переваг інноваційних ресурсів. Не останню роль тут відіграють зокрема і такі чинники:

— формування інтегрованих господарських структур, здатних протистояти іноземним ТНК, бо саме великі підприємства є основними споживачами на внутрішньому ринку;

— проведення дієвої і наполегливої антимонопольної політики з метою недопущення монополістичної практики, мінімізація можливостей отримання монополістичних надприбутків;

— посилення фінансово-економічного тиску на підприємства із матеріало- та енергомістким і шкідливим виробництвом, що має підштовхувати їх до активнішого запровадження технологічних нововведень [13, с. 29].

Залучення інновацій для отримання підприємствами конкурентних переваг є на сьогодні більш важливим аргументом, ніж ефективне використання існуючих виробничих ресурсів. Існуючі на підприємстві інформація і знання менш важливі, ніж здатність цих суб'єктів до генерації стратегічно важливих новітніх технологічних підходів і управлінських рішень, що потім матеріалізуються в інновації. Низький рівень конкурентності більшості вітчизняних наукомістких товарів з високою доданою вартістю на старій структурній основі та ціновій паритетності фактично вже вичерпані. А отже головною умовою забезпечення і підтримання протягом тривалої перспективи стабільного стану розвитку підприємства є високий рівень ефективності їхньої техніко-технологічної бази, основних засобів і рівня людського ресурсу, що реально досягається механізмом інноваційних переваг. Інноваційний процес на підприємстві забезпечує окрім практичного впровадження досягнень НТП, що надає переваги над іншими підприємства, ще й їхню успішну комерціалізацію і широке розповсюдження. А отже стає безперервним процесом навіть після

впровадження інновацій, оскільки з комерціалізацією та дифузійною нововведень вони продовжують вдосконалюватися, стають більш ефективнішими, набувають нових споживчих властивостей, отримують нові можливості застосування, а відтак завойовують нові ринки збуту.

Висновки. Залучення та ефективне використання інновацій, комплексу переваг, що вони формують у розвитку інноваційних за характером діяльності підприємств надає останнім суттєві переваги на ринках високо технологічної продукції. Інноваційні переваги стимулюють економічний розвиток і зростання підприємства через прямий і опосередкований вплив на рівень наукоємності виробництва різних видів підприємств, у тому числі і низькотехнологічних та техноємних з незначною переробкою продукції і невеликою доданою вартістю кінцевої ціни товару чи послуги.

Перспективи використання результатів дослідження полягають у необхідності широкого залучення інноваційних переваг у практику виробництва високотехнологічної наукомісткої продукції вітчизняних підприємств, що напряму пов'язано з рівнем їхньої конкурентності, має перспективу завоювання нових ринків через вирішення завдань адаптації та структурної перебудови підприємницької діяльності.

Література

1. *Pavitt K.* Technology, management and systems of innovation. — UK; USA: E. Elgar, 1999. — 250 p.
2. *Tylecote A., Ramires P.* Corporate governance and innovation: The UK compared with the US and 'insider' economics- Research Policy 35(2006). — P. 160–180.
3. *Glader, Marcus.* Innovation Markets and Competition Analysis: EU Competition Law and US Antitrust Law. — Edward Elgar Publishing, 2006. — P. 123–142.
4. *Klette, Tor Jakob, Zvi Grilliches.* Empirical Patterns of Firm Growth and R&D Investment: A Quality Ladder Model Interpretation // The Economical Journal, 110. — 2000. — PP. 363–387.
5. Competition and Innovation: an Inverted U Relationship / Aghion, Philippe, Nicholas Bloom, Richard Blundel, Rachel Griffith, Petter Howitt. — 2002. — PP. 541–562.
6. Technological Regimes and Schumpeterian Patterns Of Innovation / Breschi, Stefano, Franco Malrba and Luigi Orsenigo // The Economic Journal, 110. — 2000. — PP. 388–410.

7. *Бажал Ю. М.* Знаннева економіка: теорія і державна політика // Економіка і прогнозування. — 2003. — № 3. — С. 12–16.

8. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Федулової Л. І. — К.: Основи, 2005. — 549 с.

9. *Адаманова З. О.* Інноваційні стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія. — Сімферополь: Кримське навчально-педагогічне державне видавництво, 2005. — 504 с.

10. *Кіреєв С. І., Шнирко О. С.* Міжнародна конкурентоспроможність України у XXI столітті: передумови, чинники та складові формування. — Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. — 1008 с.

11. *Карпунь І. Н., Хом'як М. С.* Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання: методологія формування, механізм реалізації: Монографія. — Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені Вячеслава Черновола, 2009. — 432 с.

12. *Росоха В. В.* Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6(60). — С. 119–129.

13. *Амоша О.* Роль уряду у формуванні інноваційного розвитку економіки // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 8 (62). — С. 23–32.

Статтю подано до редакції 29.12.09 р.

УДК 033

В. П. Черненко, аспірант
кафедри менеджменту
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

Стаття присвячена економічному розвитку підприємства. Розроблено визначення економічного розвитку підприємства на основі аналізу його складових, що дало змогу сформулювати основні види економічного розвитку підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ріст, розвиток, зростання, економічний ріст, економічний розвиток.